

DOSAVADNÍ VŠEHRDOVY OSLAVY

Vladimír Růžička

Zájem badatelů o Viktorina Cornelia ze Všehrd projevoval se v literatuře sice odedávna,¹ ale teprve v minulém století se vystupňoval a vyústil roku 1841 v prvním tištěném vydání Všehrdova životního díla o českém zemském právu.² Příznačné ovšem bylo, že toto první vydání Všehrdova díla tiskem bylo umožněno peněžitou sbírkou, k níž dal podnět známý český filosof a pedagog Karel Slavoj Amerling (1807—1884).³ Třísté výročí Všehrdova úmrtí (1820) prošlo téměř bez povšimnutí. Jen časopis „Hyllos“ (vyd. K. Rainold a Jan Hýbl) přinesl v rubrice „Paměti hodní příběhové české vlasti všech století“ (str. 95) k 21. září 1820 zprávu, že tohoto dne r. 1520 „zemřel v Menším městě Pražském Mistr Viktorin Kornel ze Všehrd, rodem z Chrudimě, někdy profesor i děkan v učení Pražském, potom písař u desk království českého“. Při čtyřstém výročí Všehrdova narození nebyly sice pořádány žádné oficiální oslavy, přesto však kolem let šedesátých objevily se četné články se všehrdovskou tematikou. Další časový úsek, v němž se zájem o Všehrda opět projevil, je konec 19. a začátek našeho století. Nové oslavy Všehrdovy byly uspořádány při čtyřstém výročí jeho úmrtí, ve dvacátých letech našeho století. Poslední vzpomínkové slavnosti byly pak konány u příležitosti pětistého výročí Všehrdova narození v r. 1960.

Radu článků o Všehrdovi zahájil již r. 1856 Antonín Rybička statí „O rodu M. Viktorina Kornelia ze Všehrd“,⁴ jež je pozoruhodná zvláště

¹ Viz Hermenegild Jireček, *M. Viktorina ze Všehrd o právních země české knihy devatery*; Praha 1874, str. XXX. násl. Nejnověji Václav Vaněček, *Mistr M. Viktorin Cornelius ze Všehrd a další vývoj českého právníctví*. (Rozpravy ČSAV, roč. 70, řada společenských věd, sešit 9, Praha 1960.)

² Vydání, jež vyšlo s předmluvou Palackého uspořádal Václav Hanka pod názvem „Viktorina Kornelia ze Všehrd knihy devatery o právech a súdech i o dskách země české“.

³ Amerling se o tom sám zmiňuje v dopise A. V. Šemberovi do Olomouce z 13. června 1840. (Josef Volf v *České revui*, roč. XIV/1921, str. 93—94.)

⁴ Časopis českého musea, XXX/1856, str. 82—89.

tím, že autor zde na základě dvou zápisů v nejstarší chrudimské knize (od r. 1436) vyvrací dosavadní názor, že Všehrd pocházel z rodu vladyc-kého nebo panského.⁵ Roku 1861 napsal Josef *Slavíček* studii „Viktorin Kornel ze Všehrd“,⁶ jejímž základem je zvláště Palackého předmluva k Hankově vydání „Knih devaterých“. Téhož roku Hermenegild *Jireček* v rámci svého obšírnějšího článku „Příspěvky k literárnímu rozboru pa-mátníkův práva slovanského v Čechách a na Moravě“ pojednal i o Vše-hrdovi, zvláště o pramenech, z nichž Všehrd čerpal.⁷ Roku 1862 vzpomněl Všehrda také K. *Roth* v článku „Viktorin Kornel ze Všehrd. Životopisný nástin.“⁸ Ještě po dvou letech se v týdeníku „Národní škola“⁹ objevil člá-nek s názvem „Kornelius o českém jazyku na počátku 16. století“, v němž jsou bez komentáře uvedeny četné citáty Všehrdovy na obranu češtiny. Konečně sluší v této souvislosti vzpomenouti, že v roce 1868 bylo zalo-ženo i středisko právníckého dorostu, tj. spolek českých právníků, jenž přijetím jména „Všehrd“ uctil jeho památku a připomněl Všehrdův vý-znam i pro českou universitu.¹⁰ Na Všehrda nebylo nově založeným spol-kem zapomenuto ani v roce 1870, kdy došlo ke zřízení zvláštní komise (za předsednictví Stupeckého), jež si dala za úkol vydávati právnícké spisy.¹¹

*

Na konec devadesátých let připadla dvě všehrdovská jubilea. V roce 1898 dovršil „Spolek českých právníků Všehrd“ třicet let svého trvání a rok nato prošlo čtyři sta let od dokončení první (postupické) redakce Všehrdových „Knih devaterých“. S těmito jubileji souvisela akce k po-stavení pomníku Mistru Všehrdovi v jeho rodišti Chrudimí. Zřízena k tomu účelu zvláštní komise, složená z řady universitních profesorů, ze zástup-ců pražské i brněnské Právnícké jednoty, spolku Všehrd, jakož i zástupců komitě chrudimského. K odhalení pomníku, jež bylo zamýšleno již pro rok 1899, došlo však — pro nedostatek finančních prostředků¹² — až 27. října 1901. Řada řečníků ocenila na slavnosti význam Všehrdův pro celý národ. Po prosloveh presidenty krajského soudu Karla *Wollmana*, jenž byl zároveň předsedou komitétu, a starosty Chrudimě dr. K. *Havelky* pro-

⁵ Srov. i článek *Rybíčkův* z pozdější doby (Památky archeologické a místopisné, X/1874, str. 27—42 a 825—829) „Rodiny šlechtické v městě Chrudimí v století XV.—XVII. usedlé“, v němž znovu dokázal svá tvrzení.

⁶ Právník, I/1861, str. 141—153 a 200—204.

⁷ ČČM, XXXV/1861, str. 235—247.

⁸ Článek vyšel ve sborníčku „Vínek“, upoménka ze studentské merendy v Chrudimí, 1862, str. 1—10.

⁹ Národní škola, II/1864, str. 404, 405.

¹⁰ Činnost „Všehrdů“ povolena místodržitelským výnosem z 11. IV. 1868 a ustavující valné shromáždění se konalo 6. května téhož roku. („Památník spolku českých právníků Všehrd“, Praha 1918, str. 259, 262).

¹¹ „Památník spolku ... Všehrd“, str. 260—261.

¹² Právník, XL/1901, str. 691—692.

mluvili z profesorů právnické fakulty *Randa*, *Čelakovský*, děkan *Henner* a *Hermann-Otavský*. *Randa* ve své přednášce vysoko ocenil *Všehrdovy* zásluhy, jichž si získal hlavně tím, že „staročeské, svérázné právo hlavně z desk zemských sbíral, pořádal, ve spis uvedl a v systém upravil. Učinil tak v překrásné, vzorné češtině“. Toto staročeské právo pokládal *Randa* za „pilíř všeobecného rakouského občanského práva, jakož i tabulárního zřízení v celém rakousko-uherském mocnářství“. *Všehrdovi* děkujeme podle *Randy* za znalost našeho starého práva v původní podobě, které zůstalo uchráněno vlivů cizích, tj. vlivu práva římského a německého.¹³ Slavnostní řečník *Jaromír Čelakovský* promluvil pak na téma „O významu *Mistra Viktorina* ze *Všehrd* v kulturních i právních dějinách českých“.¹⁴ V přednášce shrnul hlavní výsledky dosavadních studií o *Všehrdovi*.

*

První předzvěstí oslav blížícího se čtyřstého výročí *Všehrdova* úmrtí byl článek *Františka Čády* „*Viktorin Kornel* ze *Všehrd* na pražské universitě“.¹⁵ Autor tu probírá desetiletí *Všehrdova* života od vstupu jeho na pražskou universitu (asi r. 1477) až do doby, kdy byl králem *Vladislavem* povolán k úřadu desk zemských (1487). Jubilejní oslavy čtyřstého výročí *Všehrdovy* smrti vyvrcholily v r. 1920, kdy památce *Všehrdově* bylo věnováno č. 1—2 druhého ročníku časopisu „*Všehrd*“.

Byl to nejprve článek *Dr. R. H.* „Dva humanisté“.¹⁶ v němž je vylíčen poměr *Všehrdův* k *Bohuslavu Hasištejnskému*, jakož i historie jejich pozdějšího rozchodu.¹⁷ Dalším článkem „Poslední kapitoly životopisu *Všehrdova*“ přispěl *František Čáda*.¹⁸ Autor zde nesouhlasí s obecně přijatým názorem, že *Všehrd* po svém propuštění z úřadu desk se živil tzv. řečnictvím, tj. hájením stran před soudem, což doložil i vlastními slovy *Všehrdovými*.¹⁹ Následují pak články *Rudolfa Rauschera* „Systematika díla *Všehrdova*“, *Bohuslava Šejhara* „Mravní názory *M. Viktorina Kornela* ze *Všehrd*“ a *Miroslava Boháčka* „*Všehrdovo* dílo v dějinách recepce římského práva“.²⁰

¹³ Referát o slavnosti uveřejněn v *Právniku* XL/1901, str. 727—732 a v *Národních listech* z 28. října 1901, č. 297. Srovn. též článek *L. Valenty*, *Vzpomínky ze slavnosti Všehrdovy v Chrudimi* (*Právnické rozhledy*, 1901).

¹⁴ Text přednášky otištěn v *Právniku* XL/1901, str. 693—707. O přednášce referoval *J. Pekař* v *Českém časopise historickém*, VIII/1902, str. 117.

¹⁵ Článek vyšel v „*Památníku spolku... Všehrd*“, str. 249—258.

¹⁶ „*Všehrd*“, list spolku českých právníků *Všehrd* v Praze, roč. II, č. 1—2, str. 1—4.

¹⁷ Srovn. k tomu i: *Josef Truhlář*, *Kterak se zachovali nejstarší humanisté k národu českému* (*ČČM*, LIV/1880, str. 486 násl.).

¹⁸ „*Všehrd*“, II, č. 1—2, str. 4—10.

¹⁹ *H. Jireček*, *M. Viktorin ze Všehrd... knihy devatery*, předmluva, str. 7—8: „... každý před každým soudem českým a zvláště před zemským sám svůj při mŏž vésti a sám za sebe všech doktorův... a beze všech řečníkův (vymlůvačův) zvláštních mluvití mŏže, žalovati, odpovídati... tak chudý jako bohatý, žena jako muž.“

²⁰ „*Všehrd*“, II, č. 1—2, str. 10—28.

Čtyřsté výročí Všehrdovy smrti bylo uctěno též zvláštními slavnostmi pořádanými v Chrudimi i v Praze. V Chrudimi byla 24. října 1920 péčí Literárního klubu a Spolku akademiků chrudimských a města Chrudimě uspořádána pietní slavnost, jíž byl vzdán hold památce Všehrdově.²¹ Po vřelých slovech dr. *Pippicha*, jimiž oceněny zásluhy slavného chrudimského rodáka, zdůraznil ve slavnostní přednášce Jan *Kapras* nepomíjející význam Všehrdův.²² Zmíniv se v úvodu o starém obyčejovém českém právu, o starých soudech osazených nikoliv školenými právníky, nýbrž zástupci stavů, pojednav o nejstarších českých právních knihách, připomněl Kapras, že právě do doby přechodu ze starého, nepsaného práva do nového — psaného, spadá doba působení Všehrda — „největšího českého právníka starší doby“. V dalším vylíčil politické a hospodářské poměry v Čechách za dob krále Vladislava, charakterisované bojem šlechty hlavně proti městům, jež po válkách husitských získala některá politická práva i výsady hospodářské. Vysvětlil dále, proč bylo šlechtě nepohodlné působení Všehrdovo, upřímného obhájce práv měst, při úřadu desk zemských. Přednášku zakončil konstatováním, že dílo Všehrdovo znamená vrchol rozvoje českého právníctví, které v době Všehrdově bylo „tak nezávislé na cizině, jako snad již nikdy jindy později“.

Také Praha jako úmrtní místo Všehrdovo připojila se k oslavám slavnostní schůzí uspořádanou 3. prosince téhož roku právnickou fakultou a spolkem „Všehrd“ ve velké aule Karlovy university.²³ Po úvodních projevech rektora university a děkana právnické fakulty Kaprasa promluvil za mladé právníky B. *Šejhar*. Slavnostní přednášku pak proslovil Karel *Kadlec*,²⁴ jenž mj. zvláště vyzdvihl důležitost „Knih devaterých“ i vedle „Vladislavského zemského zřízení“ z r. 1500, od něhož se Všehrdova práce jasně odlišuje svou neustranností.

V roce 1921 přinesl „Časopis Matice Moravské“²⁵ pojednání P. M. *Haškove* „Dante a Všehrd“. Zvláště tu stojí za povšimnutí autorovo zjištění, že Všehrd, jak ukazuje „Přípis“ k jeho překladu knihy Jana Zlatoústého, si byl vědom kulturního společenství Čechů a Slováků, neboť spojil tu oba národy přes různou jejich tehdy státní příslušnost.²⁶

Slovensko se připojilo k oslavám Všehrdovým v r. 1922. V Právnické jednotě bratislavské proslovil Vladimír *Fajnor* přednášku na téma „Všehrd

²¹ Referát o slavnosti přinesl časopis „Všehrd“, II, č. 4, str. 62.

²² Přednáška otištěna v Národních listech ze 17. a 25. prosince 1920, č. 346 a 354; zhuštěný text chrudimské přednášky uveřejnil *Kapras* v Kalendáři Národní politiky na rok 1921 (roč. XXXI, str. 117).

²³ Referováno opět ve „Všehrd“, roč. II, č. 4, str. 62.

²⁴ Přednáška jeho otištěna ve Sborníku věd právních a státních, XXI/1921, str. 147 až 158.

²⁵ Č M M, XLV/1921, str. 52—64.

²⁶ V „Přípise“ praví Všehrd doslovně: aby netoliko Řekové a Latínští, ale také i Čechové a Slováci řecké učitele k vzdělání viery křesťanské a upevnění mohli čísti, čtúc rozuměti... (Výbor z literatury české, II, K. J. *Erben*, Praha 1868, str. 1041).

a Verböczy“.²⁷ Životopis Všehrdův nastínil podle běžných českých prací, zejména podle Jirečkovy předmluvy k jeho vydání „Knih devaterých“. Pro vylíčení životopisu Štěpána Verböczyho sáhl k pramenům maďarským a jeho životní dílo „Tripartitum“ osvětlil podle známé práce Kadlcovy. Poukázav již v úvodu na některé přednosti díla Všehrdova, konstatuje Fajnor, že tato práce zůstane navždy „pramenem soukromého práva národního v pozdním středověku, vzorem vědecké práce své doby a zvláště pramenem tehdejšího právníckého jazyka a stylu československého“. Slovenským čtenářům vysvětluje příležitostně některé instituce starého českého práva, šíře se zmíniv zvláště o deskách zemských a o funkcích úředníků při nich. Ukázal dále na důležité usnesení zemského sněmu z 13. března 1495, podle něhož všechny zápisy do desk musely se napříště dít výhradně jazykem českým. V závěru přechází Fajnor k srovnání obou významných právníků doby jagellonské a vytyčuje zvláště, v čem se oba i jejich práce liší. Již původ i osobní charakter obou je různý. Zatím co Všehrd byl zastáncem utlačovaných, byl Verböczy nepřitelem lidu selského. Na prospěch díla Všehrdova je, že se v něm autor snaží místy i kritizovat platné právo, zatím co Verböczy přestává na pouhé kompilaci. Všehrdova práce neměla ambice stát se zákoníkem, „Tripartitum“ naopak proti tomu bylo objednáno jako budoucí zákoník. Ke konci vyslovuje Fajnor mínění, že Verböczy patrně znal i práci Všehrdovu o právech země české, nedá se ovšem dokázat, že by byl z Všehrda čerpal.

*

Jak ve všehrdovské literatuře z dob rozkládajícího se feudalismu, tak i při pozdějších oslavách Všehrdových pořádaných českou buržoazií, byl zdůrazňován především jen jazykový a literární význam Všehrdův. S rozvojem českého národního života, jenž byl důsledkem sílícího postavení české buržoazie, počíná se české měšťanstvo na sklonku minulého století dívat na Všehrda jiným způsobem. Nehlásí se již jen k jeho odkazu literárnímu a jazykovému, nýbrž vyzdvihuje i Všehrda — právníka. Tento nový postoj české buržoazie k Všehrdovi a jeho dílu daný ideově státoprávním programem české buržoazie, akcentuje na Všehrdově díle jeho juristický obsah. Činí tak ovšem způsobem, který nenechává na pochybách o tom, že česká buržoazie a její mladá právní věda obrací se k Všehrdovi uvědoměle jako k svému předchůdci, hledajíc a nalézajíc v jeho historickém profilu všechny vlastnosti buržoazního právovědce. V dobové vědecké literatuře, především však na oficiálních všehrdovských oslavách byl ze Všehrda učiněn dobrý duch českého právníctví, jeho dílo oslavováno, ale konkrétní jeho podmíněnost zcela pomíjena.

²⁷ Uveřejněna v Právném obzoru, V/1922, str. 97—107 a 129—138. Referoval R. H o r n a ve Sborníku věd právních a státních, XXIII/1923, str. 224.

Úkolem oslav pětistého výročí Všehrdova narození bylo naproti tomu provést vědecké a zároveň i spravedlivé ocenění Všehrdova díla na pozadí jeho dnešního významu. Nešlo tedy nikterak o pouhé oslavování. Důstojný ráz vzpomínkové slavnosti uspořádané u příležitosti Všehrdova výročí zajistil iniciativně Kabinet dějin státu a práva v ČSSR (oddělení Ústavu práva ČSAV) ve spolupráci s Radou chrudimského MěNV, při které byl zřízen zvláštní výbor pro uctění Všehrdova jubilea. V rámci této spolupráce byla v Chrudimi provedena zejména oprava Všehrdova pomníku, uspořádány besedy s chrudimskými občany o jejich vynikajícím rodákovi a byla instalována i výstavka všehrdovských památek. Kabinet se mj. postaral o vydání příležitostných známek s portrétem Všehrdovým podle návrhu prof. Sílovského a zvláště pak tohoto sborníku vědeckých prací věnovaných Všehrdově památce. Vyvrcholením oslav bylo dvoudenní slavnostní zasedání, uspořádané ČSAV za předsednictví prof. V. V a n ě č k a, člena korespondenta ČSAV v součinnosti s MěNV Chrudim a krajským výborem Společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí. Zahájeno bylo dne 25. září v Chrudimi položením věnce k Všehrdovu pomníku. Širší veřejnost byla zde seznámena s výsledky prací otištěných v tomto sborníku a prodiskutována zde i nově se vytvořivší problematika.²⁸

²⁸ O průběhu dvoudenního vědeckého zasedání s tématem „Osobnost a dílo M. Viktorina Cornelia ze Všehrd ve světle dnešní vědy“, konaného v Chrudimi a v Praze, informoval J. K l a b o u c h v článku „Vědecké zasedání u příležitosti 500. výročí narození Viktorina Cornelia ze Všehrd“ (Věstník ČSAV, č. 5, 69/1960, str. 562—565).